

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Strategisch analfabetisme : de kunst van strategisch denken in moderne militaire operaties

Duyvesteyn, I.G.B.M.

Citation

Duyvesteyn, I. G. B. M. (2013). *Strategisch analfabetisme : de kunst van strategisch denken in moderne militaire operaties*. Leiden: Universiteit Leiden. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/20943>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/20943>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Prof.dr. I.G.B.M. Duyvesteyn

**Strategisch Analfabetisme.
De kunst van strategisch denken
in moderne militaire operaties.**

Universiteit
Leiden

Bij ons leer je de wereld kennen

Strategisch Analfabetisme. De kunst van strategisch denken in moderne militaire operaties.

Oratie uitgesproken door

Prof.dr. I.G.B.M. Duyvesteyn

bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar op het gebied van

Strategische Studies

aan de Universiteit Leiden

vanwege de Stichting voor Strategische Studies

op maandag 10 juni 2013

Universiteit
Leiden

Mijnheer de Rector Magnificus, geachte leden van het bestuur van de Stichting voor Strategische Studies en leden van het curatorium van deze bijzondere leerstoel, geachte toehoorders,

Recentelijk is er een boek verschenen waarin aandacht wordt gevraagd voor een van de meest ondergewaardeerde strategische denkers van de achttiende eeuw, Jane Austen.¹ Ja inderdaad, de Jane Austen van *Pride and Prejudice* - mooi in het Nederlands vertaald als *Waan en Eigenwaan* - *Sense en Sensibility* en *Persuasion*. Aangezien deze claim twee van mijn belangrijkste passies bij elkaar brengt, Engelse literatuur en strategie werd mijn aandacht meteen getrokken. Voordat u nu denkt dat dit over keukenmeidenromantiek gaat en over zwijmelverhaaltjes van onderdrukte emoties, niets is minder waar. Prof Chwe betoogt in zijn boek dat het in kaart brengen van de sociale dynamiek in de romans van Jane Austen doordringt tot de essentie van strategie. In het boek *Pride and Prejudice* bijvoorbeeld gaat het om de lotgevallen van de vijf ongetrouwde dochters van Mr Bennet, hoe krijgen we die aan de man? Wanneer de tweede dochter Elizabeth Bennet in een onderhoud met Lady Catherine de Bourgh wordt gevraagd om af te zien van een huwelijk met Mr Darcy, die boven haar stand zou zijn en die ze bovendien eerder had afgewezen vanwege zijn vermeende eigenwaan, weigert ze dat te beloven. Hiermee geeft Elizabeth indirect een signaal af aan Darcy dat zijn hernieuwde avances welkom zouden zijn.

Chwe identificeert zo'n vijftig gevallen van strategische manipulatie, zoals die van Lady de Bourgh, in de sociale relaties in het werk van Austen. Hij wijst specifiek op het belang van 'cluelessness', onnozelheid. De verschillende partijen laten een onevenredige mate van strategisch denken zien. Dit kan veroorzaakt worden door gebrek aan capaciteit maar ook door een gebrek aan erkenning dat er strategisch gedacht moet worden, onnozel dus. Lady de Bourgh had waarschijnlijk niet door dat Elizabeth, haar ondergeschikte in de sociale rangorde, haar zou kunnen manipuleren om een signaal af te geven aan Darcy. In haar verontwaardiging over het impertinente gedrag

van Elizabeth functioneert Lady de Bourgh ongewild als een mediator en wordt in feite een ondergeschikte van Elizabeth.

Dit is in een notendop de stelling die ik nader wil uitwerken, het gebrek aan strategisch denken op basis van wat mij betreft een zekere mate van onnozelheid maar meer nog een wijdverspreid strategisch analfabetisme onder politieke, militaire en wetenschappelijke denkers. Ik wil me hier nu verder niet bezondigen aan wat wel literair Darwinisme wordt genoemd, het zoeken naar de *Origin of Species* door het uitpluizen van oudere teksten.² Het was, meen ik, Goethe die eerder beweerde dat alle briljante gedachten al eens gedacht zijn, de kunst was ze opnieuw te denken; zo ook vanmiddag hier de essentie van strategie.

Ik wil mijn stelling uitwerken door eerst iets te zeggen over wat strategie is, op basis van vier vuistregels duidelijk maken hoe het in zijn werk gaat en daarna met een verklaring komen waarom strategisch denken toch zo moeilijk is en tot slot wil ik een mogelijke oplossing aandragen.

3

Strategie gaat over het uitoefenen van macht³; hoe zorg je ervoor dat je tegenstrever datgene doet wat jij wenst, en dat hij of zij niet in eerste instantie geneigd is te doen? Strategie gaat over het inzetten van de beschikbare middelen om die koersverandering bij de tegenstander te bewerkstelligen en jouw doelstelling te behalen. Een slimme strateeg zal er op uit zijn om met beperkte of vernuftige en verrassende inzet van middelen en niet noodzakelijkerwijs de meest machtige instrumenten, zoals het militaire apparaat, de uiteindelijke doelstelling te behalen. Zo zei de Chinese wijsgeer Sun Tzu meer dan twee duizend jaar geleden dat de ultieme kunst van oorlogvoeren is om je tegenstander te onderwerpen zonder het gebruik van geweld.⁴

Hoe gaat dat strategisch denken in zijn werk? In het denken over de toepassing van middelen om het doel te bereiken moet er rekening worden gehouden met een hele schare aan factoren

die het moeilijk maken om vooruit te denken. Strategisch denken heeft altijd iets speculatiefs. Hoe gaat een tegenstander reageren op jouw acties en welke reacties formuleer je zelf?⁵ Strategie gaat om het opdrijven van de prijs van voortdurende weerstand totdat de prijs van het verzet niet meer opweegt tegen het toegeven aan de wens van de tegenstander. Het is vaak onwaarschijnlijk dat de rationaliteit die je voor ogen hebt in de planning een rol speelt in de hectiek van gedwongen besluiten onder tijdsdruk in de praktijk. Niet alleen speelt een denkende en calculerende tegenstander mee maar ook de context, de beschikbare middelen en technologie, de tijdshorizon, de geografische condities, geschiedenis, cultuur, moraliteit, ethische overwegingen, emoties en intuïtie.

Strategie kan benaderd worden via de zogenaamde strategische niveaus.⁶ Het eerste niveau is het tactische niveau waarbij het gaat om menskracht en materieel die met elkaar in aanraking komen. Het tweede niveau is het operationele niveau waarbij de militaire plannen van de tegenstanders tegenover elkaar staan. Op dit niveau wordt de link tussen de doelstelling en het militaire plan dat die doelstelling dichterbij moet brengen praktisch uitgewerkt.⁷ Het hoogste niveau van strategie brengt de link tussen de politieke doelstelling en het militaire plan het dichtste bij. Strategie is niet hetzelfde als beleid, het is de link tussen de doelstelling en de inzet van middelen, de civiel-militaire interface.⁸ Alle niveaus werken op elkaar in en zijn wederzijds afhankelijk. Staten maar ook niet-statelijke actoren, zoals rebellenbewegingen en terroristische groepen kunnen strategie ontwikkelen en uitvoeren brengen.

De niveaus van strategie kunnen vergeleken worden met taal; het tactische niveau zijn de woorden de bouwstenen van een zin, het operationele niveau is de syntax of zinsbouw, woorden moeten in een bepaalde volgorde staan om een zin begrijpelijk te maken. Er moet sprake zijn van een hoofdletter en een punt om van een zin te spreken. Het strategische niveau vormt de grammatica, iedere goede zin kent een onderwerp en een werkwoord en bij voorkeur ook een lijdend voorwerp

- wellicht een wat curieuze analogie in het licht van dit onderwerp - en een meewerkend voorwerp. Maar alleen met de toevoeging van de doelstelling op het strategisch niveau kent de zin een logica. Is de zin te begrijpen en past hij in het bredere geheel van de tekst? Wordt het bijvoorbeeld een roman, een lied of gedicht? Alle delen horen bij elkaar en zijn wederzijds afhankelijk, zo is het ook bij strategie. Zonder woorden geen zin, zonder zin geen logica, geen logica zonder woorden.

Wat is nu het probleem? We lijden allemaal collectief aan strategisch analfabetisme, we zijn verleerd strategisch te denken. Er is een probleem met de directieven van het politieke leiderschap aan de militaire planners, die zijn suboptimaal - hoe kun je bijvoorbeeld de zeer brede ambitie van het creëren in een conflictgebied van een democratische staat vertalen in een uitvoerbaar militair plan, - de grammatica. Ook hebben militairen nagelaten uit te leggen wat de mogelijkheden maar ook beperkingen zijn van de inzet van het militaire instrument, - de logica. De relatie tussen de te bereiken doelen en de daarvoor beschikbare middelen is geheel uit balans geslagen. Te grote, onduidelijke of onhaalbare doelstellingen, in combinatie met beperkte middelen, maakt het voeren van een gedegen strategie ondoenlijk.⁹

Twee voorbeelden om de problematiek te illustreren; in 2010 werd Generaal Stanley McChrystal teruggedroepen uit Afghanistan omdat hij onder andere een probleem maakte - in een interview met een journalist van het blad Rolling Stone - over een strategie die er niet was. Wat was het beleid dat in Afghanistan gerealiseerd moest worden? Oorspronkelijk in 2001 ging het om het vernietigen van Al Qaeda verantwoordelijk voor de aanslagen van wat nu 9/11 heet. Daarna ging het om het verdrijven van de Taliban die Al Qaeda de hand boven het hoofd had gehouden, het steunen van de democratisch gekozen regering van Hamid Karzai en vervolgens het opbouwen van de Afghaanse staat, die door de bank genomen nooit in de voorgestelde vorm had bestaan.

Welk militair plan kan daaraan worden verbonden? Welk zwaartepunt kan in deze waslijst worden aangebracht om het einddoel van een stabiele democratische staat te realiseren? Niet alleen het realiteitsgehalte van de politieke ambitie maar ook de reikwijdte van de militaire inzet kunnen hier kritisch worden bekeken.

In 1952 tijdens de Korea oorlog werd Generaal Douglas MacArthur teruggeroepen omdat hij onafhankelijk om een verandering in strategie had gepleit, het domein van de politieke besluitvormers.¹⁰ Een aanval op China lag niet binnen de actieradius die de politici in Washington toen voor ogen hadden. Tijdens de Koude Oorlog, zonder die nu te willen verheerlijken als een periode van de zogenaamde lange vrede, bestond er een duidelijke strategie die Westerse staten deelden: het indammen van de invloed van de Sovjet-Unie door middel van 'containment', afschrikking en optreden in gevechtshaarden in de Derde Wereld om escalatie te voorkomen. Onder andere verwoord in de Truman doctrine was dit een strategie die doordacht was, die onderwerp van debat en aanpassing en verfijning was. Met name in de laatste twintig jaar is het strategisch analfabetisme toegenomen. We zijn verleerd om haalbare politieke doelstellingen te formuleren, om realistische militaire plannen daaraan te verbinden en om die twee in evenwicht en proportie toe te passen.

We zijn zoekende geweest naar onze plaatsbepaling en een toepasselijke strategische visie. Van de optimistische nieuwe wereldorde van president Bush de oude, vredesoperaties, de Global War on Terror, counter-insurgency en nu de Long War heeft geen van deze ideeën een grote mate van ingang gevonden, is goed doordacht of onderwerp van voortdurend wijdverbreid, publiek en wetenschappelijk debat. We schakelen van het ene idee naar het andere. Het lijkt wel alsof onze recente tegenstanders, zoals het voormalige Al Qaeda netwerk, de Taliban, Saddam Hoessein en de Iraakse milities veel bedrevener zijn geweest in het doordenken van een strategie.

Buiten kijf staat dat ze overwicht hebben op het betrekken van de bevolking bij de oorlogvoering en het overbrengen van hun strategische boodschap.

Het is waar dat het huidige dreigingsbeeld niet altijd de uitdaging biedt voor het ontwikkelen van strategisch denken en vaker op het spoor van de eerder genoemde onnozelheid zit. Wellicht doet een geostrategische opkomst van China of het vooruitzicht van een cyber-oorlog dit binnenkort wel. Machtsovergangen en economische crisis die we nu meemaken zijn eerder verbonden geweest met het uitbreken van grootschalige oorlog. Het denken over cyberoorlog staat nog in de kinderschoenen en een vergelijking met de eerste jaren van de Koude Oorlog, toen allerlei strategische concepten uitgevonden moesten worden, ligt voor de hand.¹¹ Op dit moment lijken we ons te concentreren op tactische operaties, zoals het verstoren van vijandig gezinde organisaties en het uitschakelen van leiders, eerder dan het doordenken en uitvoeren van een weloverwogen strategie, gericht op de zwakke plekken van onze tegenstrevers.

Ik ben niet de eerste of de enige die een strategisch analfabetisme constateert; Bernard Brodie een van de grondleggers van het vakgebied van strategische studies deed het al in 1949.¹² Hij stond aan de vooravond van wat nu bekend is als het gouden tijdperk van de strategische studies.¹³

Degene die mij en mijn werk goed kennen zullen niet verbaast zijn dat ik bij de uitwerking van mijn stelling gebruik zal maken van vier vuistregels voor het denken over oorlog die te herleiden zijn tot de door mij zeer gewaardeerde Pruisisch strategisch denker en grondlegger van het denken over oorlog Carl von Clausewitz. Misschien vroegen sommigen van u zich ondertussen al af waarom het zo lang duurde voordat ik op hem uit zou komen. Ik zal jullie niet teleurstellen. Clausewitz was als Pruisisch soldaat ooggetuige van de Napoleontische oorlogen en had respect voor de militaire successen die Napoleon wist te realiseren. Ze vormden een belangrijke

inspiratiebron voor zijn magnum opus *Vom Kriege* dat postuum en onafgemaakt werd gepubliceerd in 1832.¹⁴

De vuistregels die ik hier aan de orde wil stellen zijn de volgende; ten eerste, voordat je een goede strategie kan ontwerpen moet je begrijpen welke oorlog je voert. Ten tweede, oorlog is een voortzetting van politiek met andere middelen en daarmee behelst strategie een vertaling van de politieke doelstellingen in militaire plannen. Ten derde, oorlog is een veranderlijk fenomeen, Clausewitz spreekt zelf over een kameleon waarmee hij onder andere bedoelt dat de drijfveren voor oorlog in de loop van de tijd kunnen veranderen. Tot slot, Clausewitz waarschuwt dat uitkomsten in oorlog zelden blijvend zijn. Ik zal betogen dat strategisch denken in hoge mate een kunst is eerder dan een kunde en dat juist de benadering van strategie als kenbaar via regels en wetmatigheden het strategisch denken vaak in de weg zit.

6

Het begrijpen van de oorlog waarin je verzeild bent geraakt

Hoe kun je oorlog begrijpen? De essentie van oorlog bestaat uit geweld en een politieke doelstelling die via een doel-middel relatie verbonden zijn. Conflictrends laten zien dat de dominante vorm van oorlog sinds de negentiende eeuw, de burgeroorlog is.¹⁵ Een gewapend conflict uitgevochten in de context van een binnenlands politiek probleem. Een groot deel van de studie naar oorlog is echter geconcentreerd geweest op internationale oorlogen. Dat is te verklaren door de grote mate van dreiging die daarvan is uitgegaan maar niet door het veel voorkomen daarvan in de praktijk. Deze paradox kenmerkt het vakgebied bijna tot vandaag de dag.

Oorlog is een duel op een grotere schaal waarin de ratio, ofwel de politieke doelstellingen richting proberen te geven aan de passie van de bevolking en de kans van de inzet van het militaire instrument. Voordat je dat goed kunt doen moet je weten wat de drijfveren van je tegenstander zijn en zijn zwaartepunt of dat punt waarop, wanneer je dat in handen krijgt of juist verhoedt dat je tegenstander daar

op kan vertrouwen, je doelstellingen realiseert. Vaak is het zwaartepunt, de legermacht van de tegenstander, zijn hoofdstad, zijn belangrijkste bondgenoot, zijn leider, of de steun van de bevolking of een specifiek grondgebied. Het kan ook zijn cohesie, motivatie, wil of informatiepositie zijn. De kunst is het begrijpen wat de tegenstanders drijft en daarop je eigen plan trekken.

De etymologische oorsprong van het woord strategie komt uit het oude Griekenland waar *strategos* generaal betekende. Wat een generaal deed op het slagveld in het oude Griekenland was het voeren van oorlog maar zijn activiteiten zaten dichterbij wat wij nu tactiek noemen eerder dan het bedrijven van strategie. Het idee van strategie komt op aan het einde van de achttiende eeuw en de vorming van staande professionele legers.¹⁶ De Napoleontische oorlogen bewezen het nut van een onderscheid tussen wat er op het strijdtoneel gebeurde en wat daarnaast. Oorlogen werden beslecht op het slagveld met meestal de fysieke aanwezigheid van de politieke bevelhebber in de vorm van de ridder of de koning die ter plekke zijn nederlaag of overwinning moest erkennen of claimen. Het beleid en de te volgen strategie werden gepersonifieerd in een individu. Echter de omvang van het strijdtoneel en de *levee en masse* in de Napoleontische oorlogen zorgden ervoor dat er anders gedacht moest worden over de uitvoering ervan.

Het verlichtingsdenken speelde een belangrijke rol bij die langzaam erkende noodzaak om oorlog goed te doordenken. Maurice de Saxe schrijft in 1732 in zijn *Reveries de l'Art de la Guerre* dat alle wetenschappen hun eigen principes en regels hebben en dat oorlog eigenlijk tot dan toe niets heeft. Kunnen we doen wat Copernicus had gedaan voor de astronomie en Newton voor door natuurkunde, de toepassing van de wetenschappelijke methode op de bestudering van oorlog?¹⁷ Een van de schrijvers die de uitdaging aanneemt om de essentie van oorlog te doorgronden is Heinrich von Bulow in de *Geist des Neueren Kriegssystems* uit 1799. Hij concludeert dat er geometrische en mathematische principes

te ontwaren zijn. Michael Howard noemt het boek dat bol staat van de wiskundige formules ruim twee eeuwen later ‘rococo absurditeit’.¹⁸ Een compleet tegenovergestelde conclusie bereikte Berenhorst die stelde dat succes in oorlog alleen te danken is aan het individuele genie en dat het formuleren van regels futiel is als alles wat je tegenkomt de uitzondering vormt.¹⁹

In de loop van negentiende ontwikkelen zich twee tradities in het denken over oorlog. Een daarvan stelt dat oorlog in belangrijke mate een kunst is en de exponent van deze denkrichting is Carl von Clausewitz. De andere stelt dat er een mate van kunde aan oorlog ten grondslag ligt en deze stelling valt terug te voeren op Antoine Henri, baron de Jomini.

In zijn observaties van de Napoleontische oorlogen maar ook die van Pruisisch koning Frederik de Grote aan het eind van de achttiende eeuw, stelt Clausewitz dat de aard van de oorlog onveranderlijk is en het karakter afhankelijk van de tijd en de context. Anders gezegd, de woorden en de zin als onderdeel van de taal, zijn tijdsgebonden maar de grammatica en logica zijn noodzakelijke voorwaarden en kennen belangrijke constanten.

Jomini, in de negentiende eeuw de belangrijkste militaire denker, was van mening dat er regels ten grondslag lagen aan oorlogvoering en met uitgebreide studie en analyse zouden die regels achterhaald kunnen worden. Wetmatigheden die op de exacte wetenschappen geënt waren vormden wat hem betreft ook de essentie van oorlog. Jomini was een Zwitsers bankier en in tegenstelling tot Clausewitz nooit bevelhebber geweest van een troepenmacht. Het feit dat Jomini invloedrijker was dan Clausewitz wordt wel toegeschreven aan het feit dat Jomini leefde tot ver na de dood van Clausewitz. Pas met de oorlogen van de Duitse eenwording rond 1870 en de uitspraak van von Moltke de oude die daar in belangrijke mate voor verantwoordelijk was dat zijn inspiratiebron Clausewitz was geweest, kwam daar in enige mate verandering in.

Waarom is het belangrijk om de oorlog waarin je verzeild ben geraakt goed te begrijpen en wat maakt het dan uit of er verschil is tussen een kunst en een kunde? Als je niet goed voor ogen hebt wat het karakter van de oorlogvoering is kun je ondanks de onveranderlijke aard van het fenomeen geen goede strategie ontwikkelen. Volgens Clausewitz zelf was het onderscheid fundamenteel.²⁰ Kunde is gericht op het door en door kennen van een bepaalde materie en het verder brengen van het menselijk inzicht. Kunst appelleert aan creativiteit, het heeft niets met wetmatigheden maar is gericht op effecten op het denken en de perceptie. Toch is het onderscheid niet keihard want ook kunst kent zekere wetmatigheden die het denken en de geest aanspreken op basis bijvoorbeeld van de geometrie van architectuur. Bepaalde vormen en kleuren en combinaties zijn eenvoudigweg aantrekkelijker dan andere. Ook een kunde is onderwerp van creativiteit en inspiratie die niet duidelijk als wetenschappelijk te duiden zijn. De negentiende en twintigste eeuwse geschiedenis laat zien dat er een duidelijke golfbeweging waarneembaar is van de dominantie van de ene dan weer de andere kijk.²¹

7

Oorlog als voortzetting van politiek met andere middelen

Als belangrijkste uitgangspunt voor het doordenken van strategie geldt dat oorlog gezien kan worden in een instrumenteel of utilitair perspectief, oorlog is een voortzetting van politiek met andere middelen, aldus Clausewitz. Hierbij geldt dus het primaat van de politiek; militaire bevelhebbers zijn erin geschoold zichzelf te zien als apolitek en de opdrachten van hun politieke meesters op te volgen. Problemen volgen als de politiek steken laat vallen en geen eenduidige opdrachten stelt.²²

Strategisch denken in de twintigste eeuw werd gekenmerkt door de opkomst van het specifieke vakgebied van strategische studies dat in eerste instantie een nadruk legde op strategie als kunde. Terwijl in de negentiende eeuw bij de bestudering van oorlog het historische case study materiaal centraal stond en empirie tot generalisatie leidde, veranderde deze benadering

radicaal in de twintigste eeuw. De uitvinding van het nucleaire wapen waarbij - gelukkig - niet veel empirie beschikbaar was met uitzondering van Hiroshima en Nagasaki, werd theorievorming zonder empirie de standaard. Hoe kon oorlog als voorzetting van politiek nog gelden als het risico bestond op een absolute oorlog zonder beperking? Met de komst van het nucleaire wapen werd er een kans werd geschapen voor civiele wetenschappers. Het was een jonge civiele onderzoeker die fijntjes tegen een generaal opmerkte tijdens een debat over strategische planning; 'General, I have fought just as many nuclear wars as you have'.²³ Dit is het begin van de civiele traditie in het denken over strategie.

Bij de geboorte van het vakgebied was wederom de drijfveer de toepassing van het wetenschappelijk instrumentarium bij het doorgronden van het fenomeen. Dit maal werd met name het vakgebied van de economische wetenschap als voorbeeld genomen en achterhalen van wetmatigheden werd gestoeld op het bouwen van modellen, speltheorie en wiskunde. Het idee hierachter was dat de inzet van middelen om een doelstelling te behalen als essentie van strategie vergelijkbaar was met kosten-baten afwegingen die centraal staan in economische wetenschap. Wat nodig was volgens de denkers in deze eerste gouden generatie van de strategische studies, waaronder Brodie, maar ook Herman Kahn en de latere Nobelprijs winnaar Thomas Schelling, was theoretisering en onderbouwing van het denken over strategie. Schelling noteerde dat de krijgsmacht, in tegenstelling tot bijna iedere significante en zich zelf respecterende beroepsgroep geen wetenschappelijke tegenhanger kende.²⁴

Het was Brodie die in 1949 een manifest schreef voor de wetenschappelijke beoefening van strategie.²⁵ Na Hiroshima zo gaat de anekdote, zou hij tegen zijn vrouw gezegd hebben dat al het werk dat hij tot dan toe had verricht met name op het terrein van de effecten van technologie op strategie de prullenbak in kon.²⁶ Het wijdverbreide idee was dat de komst van nucleaire wapens alle tot dan toe beschikbare kennis

over strategie op losse schroeven zette. Wat Brodie met name motiveerde was het gegeven dat de kwaliteit van analyses op basis waarvan politieke besluitvorming diende plaats te vinden te wensen over liet.²⁷ Het geopolitieke landschap was helder en een daadwerkelijk militair conflict hield het risico van nucleaire escalatie in. Deze situatie leidde ertoe dat het denken over strategie de abstractie inging; afschrikkingstheorie, escalatieladders en second-strike capabilities. De escalatieladder van Herman Kahn had bijvoorbeeld 44 treden met als laatste trap nucleaire oorlog.

Terwijl in de eerste twee decennia van de Koude Oorlog strategie dus sterk benaderd werd als een kunde veranderde dat aan het eind van de jaren zeventig. Na de mislukkingen van Vietnam en de erkenning van de tekortkomingen in het denken over gewapende strijd kwam er meer oog voor oorlog als kunst. Er vond een Clausewitz revival plaats. Er kwam een tweede generatie van strategische denkers op. Zij waren verantwoordelijk voor de zogenaamde 'empirical turn' met meer nadruk op historisch onderzoek. Met Hedley Bull voorop pleitte zij voor de bestudering van de geschiedenis als bron voor gedegen strategisch denken. Er kwam meer aandacht voor de beperkingen van het rationele actor model dat ervan uitging dat actoren er altijd rationeel op uit zijn kosten en baten tegen elkaar af te wegen om tot een besluit te komen, ook de rol of voorafgaande geschiedenis van interactie en cultuur kregen meer aandacht. Met uitzondering van de ideeën over beperkte oorlogvoering in de jaren vijftig als gevolg van de Korea oorlog was er gedurende het gouden tijdperk van de strategische studies nauwelijks aandacht geweest voor conventionele oorlogvoering. Strategisch denken werd nu terugveroverd op de civiele denkers door de ontdekking of ontwikkeling van het operationele niveau van oorlog. Hier konden militairen weer terug naar de essentie van hun metier, hoe een daadwerkelijk gewapende strijd te voeren.

Dit kon niet verhouden dat bij het einde van de Koude Oorlog het vakgebied van strategische studies met lege

handen stond. De focus in de voorafgaande vijf decennia had sterk gelegen op internationaal conflict terwijl aan het begin van de jaren negentig de grootste bedreiging uitging van burgeroorlog en interne conflicten. De verwijten aan het vakgebied waren fundamenteel, inzichten en theorievorming over burgeroorlogen ontbraken ten enen male. In eerste instantie werden deze burgeroorlogen zelfs buiten het utilitaire Clausewitzse paradigma geplaatst en betiteld als barbaars om zo vermeende breuklijnen aan te geven.²⁸

Oorlog als een ware kameleon

Het gebrek aan erkenning dat ook deze burgeroorlogen als essentie geweld, een politiek doel en een directe relatie daar tussen kenden vroeg een hoge prijs. Er werd niet geappelleerd aan strategisch of operationeel gedachtegoed. Het is onvermijdelijk dat als je fysiek aanwezig bent, je tussen partijen plaatst, hulpkonvooien begeleidt en verkiezingen faciliteert dat je een partij vormt, als was het maar in de perceptie van de andere strijdende partijen. Het onpartijdig bijdragen aan het oplossen van een conflict bleek een mythe; er steekt een zeer normatieve agenda achter die gestoeld is op het idee van een compromisvrede en democratische verkiezingen die zouden moeten bijdragen aan het vestigen van een stabiele politieke orde. De vertaalslag naar een militair uitvoerbaar plan liet in alle gevallen te wensen over.²⁹

Ook werd er in meer conventionele oorlogen niet of nauwelijks aan strategisch denken gedaan. Kende de Irak oorlog in 1991 nog een duidelijke militair-politieke interface in de verwijdering van de Iraakse bezettingsmacht uit Koeweit door het verslaan van de Iraakse krijgsmacht met luchtaanvallen en een korte uitputtingsslag in Irak zelf. De oorzaken van het politieke probleem, de expansiepolitiek van Saddam Hoessein, zijn vermeende massavernietigingswapens en gebrek aan respect voor de mensenrechten, leverden een nieuwe oorlog op in 2003.

Hier zien we ook weer de neiging om als gevolg van het gedeeltelijke succes 1991, in ieder geval operationeel gezien, de lessen te verheffen tot kunde. De zogenaamde *revolution in military affairs* aan het begin van de jaren negentig op basis van technologisch en tactisch overwicht vormen een uiting van het Jominiaans gedachtegoed; oorlog werd wederom gezien als een wetenschap die met inzet van de juiste technologische middelen automatisch het gewenst zou effect bereiken.³⁰ Ook ideeën zoals 'effects-based operations' en netwerk centriscie benaderingen vertonen nog steeds echo's van Jomini.³¹

In hoeverre slaagden we erin om strategisch te denken in de conflicten in Irak en Afghanistan? In Afghanistan in 2001 werd in zeer korte tijd door de inzet van special forces en ondersteuning van lokale facties het Taliban regime verdreven. Wat er echter na de Taliban zou moeten gebeuren met de politieke toekomst van Afghanistan werd niet aan fundamenteel debat onderworpen. Kaboel viel in 40 dagen strijd, zonder dat een daadwerkelijke strategie was geformuleerd.³² In Irak zou zich dit recept herhalen; het regime van Saddam Hoessein werd in recordtijd uit het zadel geholpen en de daarop volgende burgeroorlog overviel de coalitie van bondgenoten evenzeer als de Irakezen zelf.³³

Waar de Westerse staten mee geconfronteerd werden was een irreguliere strijd waarop ze niet waren voorbereid en waarvoor de politieke besluitvormers nalieten om bij te dragen aan het formuleren van heldere politieke doelstelling en een werkbare strategie. In afwezigheid van een al omvattende visie heeft het operationele niveau die lacune gevuld, zoals ook andere experts hebben betoogd.³⁴

De herontdekking van de klassieke counter-insurgency theorie uit de dekolonisatieperiode in de loop van 2004 past in het beeld van de lagere militaire rangen die trachten beleid te claimen in zijn afwezigheid. Martin van Creveld is van mening dat de overweldigende meerderheid, 99% van de inzichten die bestaan op het gebied van counter-insurgency

niet de moeite waard zijn, want zo stelt hij, ze zijn geschreven door de verliezers.³⁵ Counter-insurgency als een concept had afgedaan sinds de Vietnamoorlog en de perceptie was dat het de voorkeur verdiende niet in dergelijke irreguliere conflicten betrokken te raken. De inzichten die beschikbaar waren stamden uit de tijd van de dekolonisatie-oorlogen en al gauw werd het vermeende winnende recept van de Britten uit de oorlog in Malakka tot standaard verheven. Het conflict dat uitbrak in 1948 werd gevoerd door de communistische partij voornamelijk bestaande uit de etnisch Chinese bevolking van Malakka die onafhankelijkheid eiste van de Britten. Door het luisteren naar de grieven van de lokale bevolking, de zogenaamde ‘hearts and minds’, en het toegeven aan de eis van onafhankelijkheid wisten de Britten de angel uit het conflict te halen. Recentelijk zijn de stemmen van historici eindelijk gehoord dat het niet zo’n ideaaltypisch voorbeeld was vanwege een eerdere extreem gewelddadige fase met gedwongen verhuizingen van grote delen van de bevolking.³⁶

Het idee was dat met een gecombineerde politiek-militaire leiding en een focus op de ‘hearts and minds’ van de Iraakse en Afghaanse bevolking, het vacuüm van strategie opgevuld zou kunnen worden.³⁷

Samen met het concept van de ‘comprehensive approach’ is counter-insurgency het enige idee dat in enige mate aanspraak zou kunnen maken op het label strategie. Even leek het erop dat counter-insurgency de claims zou waar maken op het moment dat de bevelhebber in Irak en later ook Afghanistan, Generaal David Petraeus initiatiefnemer was bij het ontwikkelen van de Amerikaanse counter-insurgency doctrine die gepubliceerd werd in december 2006, en uitzonderlijk voor een militaire doctrine publicatie wekenlang in de New York Times bestseller list stond.³⁸ Ook David Kilcullen, een Australische militair adviseur die invloedrijk was in Washington, heeft met zijn ideeën over een wereldwijde counter-insurgency gecentreerd rond het indammen van de jihadistisch geïnspireerde strijd uitgevochten in verschillende

conflicthaarden, geprobeerd counter-insurgency te verheffen tot strategie.³⁹

De vraag is of de lessen uit een andere historische periode wel zo direct toe te passen waren als is geprobeerd? In de praktijk werd deze toepassing van het idee, namelijk aan de ene kant tot een afstreeplijstje van een vermeende kunde van wetmatigheden. De mate waarin dit gebeurde heeft ervoor gezorgd dat volgens sommige experts counter-insurgency nu een tactische gereedschapskist is geworden waaruit je kunt putten al naar gelang de omstandigheden.⁴⁰ Aan de andere kant werd counter-insurgency als middel uiteindelijk tot doel zelf verheven. Het uitvoeren van counter-insurgency werd de logica achter het optreden in Afghanistan.

De zogenaamde comprehensive approach, de alomvattende benadering van conflicten waarbij de 3Ds, defence, diplomacy en development in samenspel zouden moeten bijdragen aan conflicttransformatie van oorlog naar vrede had ook claims op strategisch denken. De achterliggende analyse was dat staten die een burgeroorlog doormaken problemen hebben op verschillende terreinen, gebrekkige staatscapaciteit, onderontwikkeling, sociaal-economische ongelijkheid en een gebrek aan respect voor mensenrechten.⁴¹ De aanwezige externe troepenmacht zou een bijdrage moeten leveren aan het verlichten van al deze problemen.

De grote tekortkoming van de ‘comprehensive approach’ is dat het grotendeels gebaseerd is op het Westerse model van staatsvorming en dat er geen fundamentele keuzes worden gemaakt. De democratische staat met een kapitalistische markteconomie is het product van een specifiek historisch proces dat niet een op een te transplanteren valt in andere delen van de wereld. Er wordt voorbijgegaan aan het feit dat in veel gevallen burgeroorlog samenhangt met een voortdurend staatsvormingsproces. Zo’n proces valt of staat met de vorming van een legitieme politieke orde op basis van lokaal gepercipieerde legitimiteit. Democratie

kan in verschillende contexten iets heel onderscheidends betekenen. De staatsvormingliteratuur wijst uit dat een van de belangrijkste mechanismen om legitieme politieke orde te creëren het vestigen van een geweldsmonopolie is. Laat dat nu juist datgene zijn wat externe interventiemachten proberen over te nemen van de lokale staat. Hiermee beroven we de lokale machthebbers van het alle voornaamste instrument om legitimiteit te verwerven. Zie hoeveel moeite het kost om de Afghaanse zwaarmacht kunstmatig van de grond te tillen.

We kunnen op dit moment niet anders dan tot de conclusie komen dat we redelijk goed zijn in tactische verstoring van onze vijand in plaats van het genereren van strategisch effect. Recente conflicten laten zien dat het ontwikkelen van een strategische visie over hoe het verder moet met Irak, Afghanistan, Libië en Mali ontbreken. We richten ons met name op het lokaal opbouwen van basale civiele en militaire capaciteiten en het verstoren van de vijand met bijvoorbeeld drone aanvallen in het Afghaan-Pakistaanse grensgebied, Jemen en Somalië, het afstoppen van irreguliere groeperingen die pogen stedelijk gebied te bezetten in het binnenland van Mali. Een politieke visie over hoe het realistisch verder zou moeten is afwezig.

Een groot gedeelte van de problemen hebben we aan ons zelf te danken. Was het eerst nog mogelijk om groeperingen op te sporen doordat zij een fysieke thuisbasis hadden waaronder in Afghanistan, Libië, Somalië en Soedan. Ons optreden heeft veel groeperingen van hun basis maar ook hun structuur beroofd. Van fysiek aanwezige en georganiseerde groepen zijn het verworpen tot ongrijpbare netwerken, een ideologie en idee met eenlingen die onafhankelijk actie ondernemen en nog moeilijker op te sporen zijn. Methoden zijn veranderd, de actieradius verlegd door verstoring, substitutie van een tactiek voor een andere. Met de druk op organisaties en netwerken wordt er een verandering van de motieven en doelstellingen veroorzaakt bij de tegenstander die overlevingsstrategieën in de hand werkt, vaak interne cohesie versterkt en nieuwe kaders

oplevert. Het kapitaliseren op deze ontwikkelingen echter blijft achterwege.

Clausewitz heeft het in zijn werk over oorlog als een ware kameleon; de originele politieke doelstellingen van een oorlog kunnen in belangrijke mate gedurende de tijd veranderen omdat ze beïnvloed worden door gebeurtenissen tijdens de oorlog. Oorlog is een dynamisch en veranderlijk fenomeen. En bovenal is oorlog niet lineair; er is geen direct verband tussen de inzet van middelen en het behalen van de politieke doelstellingen. Meer middelen leiden niet automatisch tot het dichterbij brengen van de doelstellingen. Ook al heeft de nadruk in mijn betoog tot nu toe gelegen op de inzet van militaire middelen, voor het bereiken van strategische doelstellingen is het gebruik van additionele instrumenten van belang. Het manipuleren van de politieke calculaties van de tegenstander kan op vele manieren. Het voortzetten van oorlog kan ook logisch zijn ook al zijn de originele doelstellingen onhaalbaar gebleken. Drijfveren zoals prestige, geloofwaardigheid en overlevingsdrang kunnen op bepaalde momenten de boventoon gaan voeren. Op deze manier duren oorlogen voort die wellicht achteraf gezien eerder hadden kunnen worden beëindigd.⁴²

Strategisch denken moet dus voldoende flexibel zijn over de tijd om in te springen op de dynamiek van de te voeren oorlog. Op dit moment lijkt het erop dat er een gebrek aan erkenning is van het zwaartepunt in de strijd tegen islamitisch extremisme. Het zou weleens de ongecommiteerde zwevende bevolking aan beide kanten kunnen zijn. Een effectieve strategie zou zijn om de interne inconsistenties van de tegenstander duidelijker aan de kaak te stellen en zo de aanwas bij de tegenstander te stoppen.⁴³ Ook hier wordt niet gekapitaliseerd op het gegeven dat de overgrote meerderheid van slachtoffers van het geweld moslim is.⁴⁴ Dit terwijl de Taliban organisatie zelf een gedragscode heeft opgesteld die het doden van onschuldige burgers veroordeelt. Is dit onnozelheid? Het beleid gericht op het uitschakelen van het leiderschap van

vijandige organisaties heeft als belangrijk effect het versterken van de interne cohesie van groeperingen, het verharden van de overtuiging en het vergroten van het rekruteringspotentieel vanwege een duidelijke externe vijand.

Strategisch denken houdt ook in een focus op de interne dynamiek van de tegenstander en het manipuleren van de breuklijnen die bestaan binnen bewegingen van opstandelingen. Het inzicht dat de Soennitische leiders in Irak ontwikkelden namelijk dat ze beter af waren zonder de zogenaamde steun van Al Qaeda in Irak die verantwoordelijk was voor grote aantallen slachtoffers heeft de Anbar Awakening opgeleverd. Toevallig viel die samen met de Surge, de toevloed van een groot aantal troepen om de opstand voorgoed de kop in te drukken. Het manipuleren van de strategische calculatie van de tegenstander gedurende de tijd biedt zeer waarschijnlijk in irregulier conflict betere aanknopingspunten om doelstellingen te behalen dan de inzet van meer of betere middelen.

Oorlog is een ware kameleon; Er is een dynamische interactie tussen oorlog en beleid, die prominent was in het tijdperk van actieve oorlogvoering in de negentiende eeuw en die we kwijt zijn geraakt tijdens de Koude Oorlog waar beleid erop gericht was om oorlog te voorkomen.⁴⁵

Uitkomsten zijn zelden blijvend

Gedurende de laatste twee decennia eindigen oorlogen bijna nooit meer in een militaire overwinning. Steeds vaker gaat het om een onderhandelde vrede of om een onbesliste uitkomst. Sommigen van u zullen nu denken dat dat een te verwelkomen ontwikkeling is. Helaas, onderhandelde vredes zijn in hoge mate instabiel en leiden in meer dan vijftig procent van de gevallen tot een hernieuwde uitbraak van vijandelijkheden.⁴⁶ Ook de onbesliste uitkomst wanneer het geweldsniveau simpelweg daalt, heeft een hoge kans om op opnieuw op te laaien. Compromisvredes zijn in niet democratische politieke

systemen vaak een product van buitenaf dat intern weinig legitimiteit geniet.

Een gebrekkige en onrealistische visie op een toekomst na de oorlog heeft ook te maken met een tekort aan strategisch denken. Het is duidelijk dat een militaire overwinning nog geen politieke uitkomst is maar ook een gemankeerde politieke uitkomst kan een bron vormen voor nog meer conflict. Het is een precaire balans die uitkomst te genereren die jij wenst en die ook voor de tegenstander nog te accepteren is. Hoe hoger de prijs is die je vraagt van je tegenstander, hoe groter de kans op het opnieuw uitbreken van vijandelijkheden op een later tijdstip.⁴⁷ Het komt vaak voor dat tegenstanders switchen tussen strategieën; de strijd wordt na een conventionele nederlaag, bijvoorbeeld voortgezet in de vorm van een insurgency of terrorisme.

Strategisch denken houdt ook in het realistisch omgaan met het behalen van doelstellingen en het ontwikkelen van alternatieve politieke ordes in vreedstijd. Recent onderzoek heeft aangetoond dat externe interventies in burgeroorlogen vaak een impliciete voorkeur hebben voor de zittende staatsmacht en tegen rebellenbewegingen die de staatsmacht uitdagen. Dit tot ons eigen nadeel want rebellenbewegingen hebben statistisch gezien een grotere kans een stabiele vrede te realiseren, dus de kans op het opnieuw uitbreken van geweld is door deze trend zeer significant.⁴⁸ Daarnaast is de kans op een levensvatbare democratie vele malen groter en ook economische ontwikkeling is in betere handen bij winnende rebellenbewegingen.

Het failliet van het neo-liberale paradigma van het creëren van democratische staten in ons eigen evenbeeld is al eerder aangekondigd, de uitdaging is na te denken over alternatieven die recht doen aan de lokale omstandigheden in staten die een burgeroorlog achter de rug hebben. Het belangrijkste alternatieve politieke systeem voor democratie

is het patrimonialisme, een politieke orde die rust op een patroon-cliënt verhouding tussen verschillende lagen van de bevolking gebaseerd op een relatie van wederkerigheid. Hoe kan een dergelijk systeem dat ook in Europa bestond en tot zijn einde kwam - met hier en daar uitzonderingen - door de Franse Revolutie, tot ontwikkeling leiden? Dit is een van de sleutelvragen voor het ontwikkelen van een strategie voor deze staten.

Ik heb in mijn betoog proberen aan te tonen dat strategisch denken in belangrijke mate een kunst is eerder dan een kunde. We moeten nu aan het begin van de eenentwintigste eeuw erkennen dat de benadering van oorlog als onderwerp van wetmatigheden tot nu toe geen enkele harde wet heeft opgeleverd. Michael Handel heeft niet zo lang geleden nog beargumenteerd dat de theorievorming over oorlog nog steeds in een pre-Newtoniaanse, pre-formele fase zit.⁴⁹ Een uitzondering vormt wellicht de democratische vrede these. Oorspronkelijk ontwikkeld door Verlichtingsdenker Immanuel Kant die stelde dat democratische staten geen oorlogen tegen elkaar vechten, blijkt dit idee tot op zekere hoogte houdbaar in de internationale betrekkingen. Zoals het gebruik van het woord these, echter al aangeeft, valt ook hierop bij nadere bestudering heel wat af te dingen. Het heeft bijvoorbeeld geen relevantie voor het verklaren van de dominante vorm van oorlog, de burgeroorlog. We moeten ervoor waken dat de benadering van strategie als kenbaar via regels en wetmatigheden het strategisch denken in de weg zit. Strategisch denken laat zien hoe je moet denken en niet wat je geacht wordt te denken. Dit is de essentie.

Een verklaring: waarom is strategisch denken zo moeilijk?

Er zijn een aantal factoren die strategisch denken ingewikkeld maken maar die geenszins als excuus kunnen dienen om het niet te doen. Ten eerste is er een uitdaging voor politici en militairen. De korte tijdshorizon van electorale cycli in democratieën van meestal vier of vijf jaar vormt een obstakel voor het ontwikkelen van een lange termijn visie. In Nederland

was de looptijd van een kabinet de afgelopen jaren nog veel korter. Politieke besluitvormers moeten op de hoogte zijn van hun verantwoordelijkheid, niet alleen voor het helder doordenken en verwoorden van potentiële en reële dreigingen maar ook voor de mogelijkheden en onmogelijkheden van de inzet van het militaire instrument. Hierin is een rol weggelegd voor de krijgsmacht. Het goed informeren wat wel en niet kan, militaire gezien, is essentieel. De krijgsmacht valt echter niet veel te verwijten, het zwaard van Damocles hangt hen immers continu boven het hoofd. Als ze nee moeten verkopen lopen ze het risico op verdere kortingen op de Defensiebegroting. Het aantonen van relevantie is een onaflatende druk waaronder geopteerd moet worden. Een interessante anekdote is de vermeende uitwisseling tussen Madeleine Albright en Colin Powell ten tijde van het interventievraagstuk in Bosnië. Albright schijnt Powell, die zeer aarzelde bij de inzet van de krijgsmacht voor niet-essentiële taken, gevraagd te hebben; ‘Wat hebben we aan dat fantastische militaire apparaat waar je het steeds over hebt als we het niet kunnen gebruiken?’⁵⁰ Doordachte politieke besluitvorming heeft baat bij het goed wederzijds informeren over haalbaarheid van doelstellingen en inzet van middelen en de balans daar tussen.

Ten tweede, we moeten rekening houden met het formuleren van strategie in de context van bondgenootschappen en coalities die de meest geëigende vorm zijn van hedendaags optreden. Het strategisch uitgangspunt van het vormen van een goede en betrouwbare coalitiepartner - ‘to keep the Americans in’ - mag en kan ons niet ontslaan van het ontwikkelen van haalbare plannen om dat in de praktijk te brengen in conflicthaarden ver van huis. John Mackinlay stelt dat als gevolg van de Koude Oorlog het strategische planningsproces van de NAVO ‘Byzantijnse complexiteit’ heeft gekregen maar dat kan geen excuus zijn om geen plan te maken.⁵¹ Inderdaad is het zo dat staten waarin wordt opgetreden zelf verantwoordelijk zijn en blijven voor hun eigen toekomst. Als wij daarbij toch willen assisteren moeten we duidelijke, haalbare en wetenschappelijk onderbouwde

inzichten hebben hoe we dat willen doen. Strategisch denken blijft daarbij onontbeerlijk.

Ten derde, er ligt een uitdaging op het gebied van onderricht en wetenschap. Abstracte theorievorming zonder link naar de werkelijkheid maken het vertalen van ideeën naar praktijk niet makkelijker.⁵² Wat wetenschappelijk voor waar of essentieel wordt gehouden is niet altijd politiek haalbaar of opportuun. Het vakgebied moet laveren tussen 'de Scylla van politieke opportuniteit en de Charybdis van academische relevantie en geloofwaardigheid'.⁵³ De eerste jaren van het nucleaire debat laten ons zien dat veel theorie niet haalbaar of realistisch was in confrontaties met de praktijk.⁵⁴ Maar er is hoop, het vakgebied van strategische studies kent een lange traditie. Specifiek het ervaren van tekortkomingen heeft vaker een stimulans opgeleverd voor nieuwe ideeën en debat.⁵⁵

- 14 Een mogelijke oplossing; Hoe we het strategisch denken verder kunnen stimuleren is door goede opleiding en het waarderen van strategische denken als carrièreoptie. Een van de belangrijkste oorzaken is het gebrek aan erkenning van de fundamentele aard van strategisch denken.⁵⁶ We moeten waakzaam zijn want zonder duidelijk strategie lopen we het risico dat operationele planning, strategie voorgoed gaat overvleugelen.⁵⁷ Een carrièreperspectief speciaal gericht op het opleiden en inzetten van individuen bij Buitenlandse Zaken en bij de krijgsmacht die strategie tot hun kerncompetentie kunnen rekenen zou mijn belangrijkste praktische aanbeveling zijn.⁵⁸

Om het verhaal van Elizabeth Bennet uit *Pride and Prejudice* waarmee ik mijn betoog begon af te ronden, natuurlijk krijgt zij haar Mr Darcy. Dit in tegenstelling tot Jane Austen die haar levenlang vrijgezel bleef maar die nu dus postuum niet alleen de auteur blijkt te zijn, volgens Prof Chwe, van de speltheorie die zo'n belangrijke rol heeft gespeeld voor de gouden generatie van strategisch denkers, dus nog voor de oorspronkelijke auteur John von Neumanns met zijn

publicatie uit 1944, van de *Theory of Games and Economic Behavior*. Ook blijkt zij dus, zoals de kritische toehoorder zal hebben opgemerkt, de belangrijkste en eigenlijk de enige strategisch denker te zijn uit de achttiende eeuw. Zij kwam dus voor de uitvinding van het moderne strategische denken als product van de Napoleontische oorlogen.⁵⁹ Het was een andere grote Engelse dichter die schreef 'all's fair in love and war' waarmee wellicht meer overeenkomst wordt aangegeven tussen haar romans en militaire strategie dan Jane Austen bedoeld kan hebben. De onderliggende boodschap is misschien: pas dus op voor dames met een pen die schrijven over liefde en strategie.

Dankwoord

Allereerst ben ik dank verschuldigd aan het bestuur van de Stichting Strategische Studies voor het in mij gestelde vertrouwen.

Mijn grote leermeester en mentor Jan Geert Siccama had hier ook vandaag aanwezig moeten zijn. Helaas hebben we deze maand precies een jaar geleden op veel te jonge leeftijd afscheid van hem moeten nemen. Toch is hij hier een beetje aanwezig. Ik heb het grote voorrecht vandaag zijn toga te mogen dragen. Bedankt, lieve Wilma.

Ik sta hier weliswaar alleen maar toch denk ik over het uitoefenen van wetenschap als een activiteit die je niet alleen kunt doen; ik wil mijn collega's en vrienden bedanken die me uitdagen en scherp houden. Het feit dat ik de komende tijd dit ambt mag uit oefenen is ook een erkenning dat jullie belangrijk zijn en er toe doen, en meer dan dat. Jullie zijn van superklasse!

Ook wil ik graag mijn studenten bedanken. Ik heb het voorrecht om jullie in een zo'n belangrijke en formatieve fase in jullie leven te mogen begeleiden en onderrichten, het is een genoegen om een nieuwe generatie strategische denkers te zien groeien. En nieuwe strategische denkers, daar is zoals gezegd, grote behoefte aan.

Je veux aussi bien remercier ma meilleure amie Claire, qui est avec nous aujourd'hui; pour plus de vent ans d' amitié. Merci

chère Claire.

Mijn ouders en mijn zus voor hun steun en toeverlaat in goede en in uitdagende tijden, zonder hen was dit allemaal niet gelukt. Dank je wel.

Mijn verhaal vanmiddag kende een paar slechteriken en vele helden, mijn echte helden zijn Antoinette, Etienne, Benedict en Sebastian. Ik ben ze dank verschuldigd voor het in balans houden van mama en het keer op keer laten zien, dat ook al is het leuk om aan je vriendinnetjes te laten zien dat mama een boek geschreven heeft met een soldaat op de voorkant, dat boeken schrijven niet het belangrijkste is in het leven. En tot slot mijn eigen romantische held; Mark, thanks for everything, everything in particular.

Ik heb gezegd.

Noten

- 1 Michael Chwe, *Jane Austen, Game Theorist* Princeton: Princeton University Press 2013. Zie ook de bespreking in: Jennifer Schuessler, 'Game Theory: Jane Austen Had It First', *New York Times*, 22 April 2013. Met dank aan Jeffrey Michaels voor deze suggestie.
- 2 Jonathan Kramnick, 'Against Literary Darwinism', available at: http://criticalinquiry.uchicago.edu/uploads/pdf/Kramnick,_Against_Literary_Darwinism.pdf.
- 3 Lawrence Freedman, 'Does Strategic Studies have a Future?', in: John Baylis, James J. Wirtz, Colin S. Gray (eds.) *Strategy in the Contemporary World* 4. ed. Cambridge: Cambridge University Press 2012, 377-391, 387.
- 4 Sun Tzu, *Winnen zonder Strijd* Heemstede: Altamira 1992.
- 5 Hedley Bull, 'Strategic Studies and Its Critics', *World Politics*, 20, 4 (1968), 593-605, 595.
- 6 Edward Luttwak, *Strategy; The Logic of War and Peace* Cambridge: Harvard University Press, 1987.
- 7 Edward Luttwak, 'The Operational Level of War', *International Security*, 5, 3 (1980-81), 61-79.
- 8 Hew Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy', *Survival*, 47, 3 (2005), 33-54, 166.
- 9 Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy', 166.
- 10 Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy', 158.
- 11 Joseph S. Nye, Jr. 'Nuclear Lessons for Cyber Security', *Strategic Studies Quarterly*, (Winter 2011). Beschikbaar via: <http://www.au.af.mil/au/ssq/2011/winter/nye.pdf>.
- 12 Bernard Brodie, 'Strategy as Science', *World Politics*, 1, 4 (1949), 467-488. Zie ook: John Mackinlay, 'The End of a Strategy-free Decision Making Environment', *Infinity Journal*, 1 (2010), 7-9.
- 13 Ook in Nederland werd er een paar weken geleden in een dagblad een brief afgedrukt van een kapitein-luitenant-ter-zee die zich vanaf de werkvloer afvroeg waar Defensie nu eigenlijk voor staat. Sander Luik, 'Geachte Minister: Niemand weet meer waar Defensie voor staat', *NRC Handelsblad*, 11 mei 2013. Ook John Mackinlay heeft betoogd dat er sprake is van wijdverbreid 'strategy-free decision making'. Mackinlay, 'The End of a Strategy-free Decision Making Environment'.
- 14 Carl von Clausewitz, *On War*, transl. Michael Howard and Peter Paret Princeton: Princeton University Press 1976.
- 15 Kalevi Holsti, *The State, War and the State of War* Cambridge: Cambridge University Press 1996.
- 16 Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy'.
- 17 J.F.C. Fuller, *Foundations of the Science of War* Fort Leavenworth: US Army Command and Staff College Press 1993, 18.
- 18 Michael Howard, *Studies in War and Peace* London: Temple Smith 1970, 25.
- 19 Zie discussie in: Thomas Waldman, 'Clausewitz and the Study of War', *Defence Studies*, 12, 3 (2012), 345-374.
- 20 Zie ook voor deze discussie: Waldman, 'Clausewitz and the Study of War', 356.
- 21 De tegenstelling tussen Clausewitz en Jomini was in de praktijk niet zo groot als door experts wel is voorgesteld. Michael Handel heeft laten zien dat Clausewitz en Jomini soms meer overeenkomsten kenden dan verschillen in interpretatie. Michael Handel, *Masters of War; Classical Strategic Thought*, 2nd ed. London: Frank Cass 1996. Ook Jomini had oog voor de metafysische aspecten van oorlog en uiteindelijk stelt hij dat zijn theorieën niet bedoeld zijn om met mathematisch precisie voor te schrijven wat je moet doen. Antoine Henri de Jomini, *Art of War* Texas; El Paso Norte Press 2005, 258, 260.
- 22 General Sir Rupert Smith, *The Utility of Force; The Art of War in the Modern World* London Allen Lane 2005, 302-1.
- 23 Alain Enthoven in: Fred Kaplan, *Wizards of Armageddon* New York; Simon and Schuster 1983, 254.
- 24 Thomas Shelling, *The Strategy of Conflict*, Cambridge: Harvard University Press, 1960, 8.
- 25 Brodie, 'Strategy as Science'.
- 26 David Ekbladh, 'Present at Creation; Edward Meade Earle and the Depression-Era Origins of Security Studies',

- International Security*, 36, 3 (2011), 107-141, 138.
- 27 Richard K. Betts, 'Should Strategic Studies Survive?', *World Politics*, 50, 1 (1997), 7-33.
 - 28 Robert D. Kaplan, 'The Coming Anarchy; How Scarcity, Crime, Overpopulation, and Disease are Rapidly Destroying the Social Fabric of our Planet', *Atlantic Monthly*, February 1994, 44-76.
 - 29 Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy', 49. Smith, *The Utility of Force*.
 - 30 Zie voor kritiek: Colin Gray, *Another Bloody Century* London Phoenix 2005, 191.
 - 31 Paul Newton, Paul Colley and Andrew Sharpe, 'Reclaiming the Art of British Strategic Thinking', *RUSI Journal*, 155, 1 (2010), 44-50, 46.
 - 32 Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy', 51.
 - 33 Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy', 51.
 - 34 Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy'. Newton, Colley and Sharpe, 'Reclaiming the Art of British Strategic Thinking', 49.
 - 35 Martin van Creveld, *The Changing Face of War; Lessons of Combat from the Marne to Iraq* London: Presidio 2007, 268.
 - 36 Karl Hack, 'The Malayan Emergency as Counter-Insurgency Paradigm', *Journal of Strategic Studies*, 32, 3 (2009) 383-414.
 - 37 Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy', 167.
 - 38 *The U.S. Army and Marine Corps Counterinsurgency Field Manual; U.S. Army Field Manual No. 3-24* Chicago Ill.: University of Chicago Press 2007.
 - 39 David Kilcullen, *Counterinsurgency* London: Hurst 2010.
 - 40 David Ucko, 'Whither Counterinsurgency; The Rise and Fall of a Divisive Concept', in: Paul B. Rich and Isabelle Duyvesteyn *The Routledge Handbook of Insurgency and Counter-insurgency* London: Routledge 2012.
 - 41 Roland Paris, *At War's End; Building Peace after Civil Conflict* Cambridge: Cambridge University Press 2004.
 - 42 Christopher Tuck, 'Afghanistan; Strategy and War Termination', *Parameters*, Autumn 2012, 44-61, 56.
 - 43 Bryan Groves, 'America's Trajectory in the Long war; Redirecting our Efforts Toward Strategic Effect versus Simple Tactical Gains', *Studies in Conflict and Terrorism*, 36, 1 (2012), 26-48, 31.
 - 44 Groves, 'America's Trajectory in the Long war'.
 - 45 Strachan, 'Strategy in the Twenty-First Century', 508, 514-5.
 - 46 The Human Security Report Project: <http://www.hsrgroup.org/>. Roy Licklider, 'The Consequences of Negotiated Settlements in Civil Wars, 1945- 1993'. *The American Political Science Review* 89, 3 (September 1995) 681-690. Monica Toft, *Peace Through Security: Making Negotiated Settlements Stick*, Working Paper 23 (McGill University: Research Group in International Security 2006). Paul Collier, Anke Hoeffler and Mans Soderbom, (2006) *Post Conflict Risks*, Paper Centre for the Study of African Economies, Department of Economics, University of Oxford, 5. <http://www.exlegi.ox.ac.uk/anke%20hoeffler.pdf>
 - 47 Beatrice Heuser, 'Strategy before the Word; Ancient Wisdom for the Modern World', *RUSI Journal*, 155, 1 (2010), 36-42, 38-9. Basil Liddell Hart, *Thoughts on War* London: Faber and Faber 1944, 177.
 - 48 Monica Toft, 'Ending Civil Wars; The Case for Rebel Victory', *International Security*, 34, 4 (2010), 7-36.
 - 49 Michael Handel, *Masters of War; Classical Strategic Thought* London: Frank Cass, 2002, xvii.
 - 50 Quoted in: Strachan, 'The Lost Meaning of Strategy', 164.
 - 51 Mackinlay, 'The End of a Strategy-free Decision Making Environment'. Zie ook: Richard D. Hooker, "The Strange Voyage"; A Short Précis on Strategy', *Parameters*, 42, 2 and 43, 1 (2013), 59-68, 63.
 - 52 Joseph Nye and Sean Lynn-Jones, International Security Studies; A Report of a Conference on the State of the Field', *International Security*, 12, 4 (1988), 5-27.
 - 53 Stephen M. Walt, 'The Renaissance of Security Studies', *International Studies Quarterly*, 35, 2 (1991), 211-239, 233.
 - 54 Betts, 'Should Strategic Studies Survive?'

- 55 Strachan, 'Strategy in the Twenty-First Century', 519.
- 56 Colin Gray, 'Strategic Thoughts for Defence Planners', *Survival*, 52, 3 (2010), 159-178, 161.
- 57 Gray, 'Strategic Thoughts for Defence Planners', 168.
- 58 Er schijnt in de Verenigde Staten een dergelijk carrièretraject te bestaan: Newton, Colley and Sharpe, 'Reclaiming the Art of British Strategic Thinking', 45.
- 59 Beatrice Heuser, *The Evolution of Strategy; Thinking War from Antiquity to the Present* Cambridge; Cambridge University Press 2010, 3.

ISABELLE DUYVESTeyn

- 2012 Benoeming tot bijzonder hoogleraar Strategische Studies vanwege de Stichting Strategische Studies met als leeropdracht internationale veiligheid.
- Sinds 2001 Universitair docent en sinds 2007 universitair hoofddocent aan de Universiteit Utrecht, Departement Geschiedenis en Kunstgeschiedenis, afdeling Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen.
- 2007 - 2012 Projectleider van het VIDI project, 'A History of Counter-terrorism 1945-2005'.
- Sinds 2008 Lid van de Adviesraad Internationale Vraagstukken, Commissie Vrede en Veiligheid.
- 2001 Docent Koninklijke Militaire Academie, Faculteit Militair Operationele Wetenschappen.
- 1997 - 2001 Promotie King's College London, War Studies.
- 1996 - 1997 Junior Onderzoeker, Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael'.
- 1991 - 1996 Algemene Letteren, specialisatie Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen en Politieke Geschiedenis, Universiteit Utrecht.

Duyvesteyn betoogt in haar oratie dat we in de afgelopen twee decennia in belangrijke mate verleerd zijn om strategisch te denken. Strategisch denken gaat om het verbinden van gestelde doelen met de juiste middelen in internationale betrekkingen. Het vakgebied van strategische studies kent een lange traditie van het toepassen van wetenschappelijke methodes om regels en wetmatigheden van oorlogvoering te achterhalen. Sinds het begin van de negentiende eeuw is geprobeerd om op basis van nauwkeurige studie te doorgronden wat de essentie van oorlog was. Tot vandaag de dag zijn er geen algemeen geldende wetmatigheden naar voren gekomen. Deze drang naar regels en principes staat, zo beargumenteert Duyvesteyn, gedegen strategisch denken in de weg. Strategisch denken schrijft uiteindelijk niet voor wat je precies zou moeten denken bij het voeren van oorlog maar biedt veel meer een kader over hoe na te denken over oorlog. Strategisch denken is moeilijk omdat het uitgaat van een lange termijn visie die vaak niet te realiseren is in korte electorale cycli en in de complexe context van allianties en coalities. Toch is strategisch denken essentieel om buitenlands politieke doelstellingen te realiseren. Wat willen wij bijvoorbeeld met staten die geplaagd worden door gewapend conflict en hoe kunnen we bijdragen aan hun stabilisering? Dit zijn sleutelvragen die een antwoord behoeven voor het ontwikkelen van een nieuwe en noodzakelijke strategische visie. De oplossing die Duyvesteyn aandraagt om tot meer strategisch denken te komen is het ontwikkelen van een kerncompetentie strategische planning als carrièretraject bij de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie. Ook is er een rol weggelegd voor onderwijs en onderzoek om bij te dragen aan een noodzakelijk debat over strategisch denken en de essentie van strategie.

Universiteit
Leiden